УДК 811.111'253
DOI https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-214.2-7

ГРОМАДСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

COMMUNITY INTERPRETING IN THEORY AND PRACTICE

Лук'янова Т. Г.,
orcid.org/0000-0003-0348-9414
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Ольховська А. С.,
orcid.org/0000-0001-9034-4170
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Переклад для потреб громад є все більш затребуваним у зв'язку з міграційними процесами, що відбуваються у світі. Кількість перекладачів, що мають необхідні навички для такого перекладу, є недостатньою. Наша стаття зосереджує увагу на вивченні основних перекладацьких компетенцій, які необхідні для роботи перекладачем для потреб громад. Робота досліджує мовні, галузеві, міжкультурні, міжособистісні компетенції та питання подальшого кар'єрного розвитку перекладача.

В роботі досліджуються питання послідовного перекладу діалогічного мовлення та потенційних проблем, пов'язаних з цим; навички, необхідні для здійснення послідовного перекладу, запису скорописом, перекладу з аркушу, перекладу-нашіптування. Увагу приділено вправам на розвиток пам'яті та концентрації уваги.

В статті окреслені основні галузі, вивченню термінології яких необхідно приділити особливу увагу, оскільки вони є досить вузькоспеціальними та можуть становити проблеми для осіб, які допомагають здійснювати переклад на добровільних засадах за відсутності професійних перекладачів.

Стаття наголошує на необхідності вивчення традицій та звичаїв країн мови джерела та цільової мови, розуміння світогляду та моральних цінностей країни, мову якої вивчають, що в подальшому полегшить роботу перекладачеві.

«М'які» навички отримують все більше уваги, оскільки дають можливість налагодити ефективну комунікацію з усіма учасниками процесу, встановити довірчі відносини, розуміти базові емоції та вміти активно слухати, дотримуватися правил етики тощо.

В статті розглядаються можливості подальшого розвитку професійних навичок перекладача, приділяється увага необхідності піклування про фізичний та психологічний стан перекладача з метою уникнення вигорання.

В роботі аналізуються результати опитування осіб, що вимушено перебувають за кордоном: жінки з дітьми різного віку, жінки з батьками похилого віку, особи різної статі, що перебувають за кордоном більше чотирьох років та особи, які мають хворих родичів на піклуванні.

Ключові слова: міжособистісні навички, переклад для потреб громад, переклад з аркушу, послідовний (супровідний) переклад, професійна етика перекладача, шушотаж.

Community interpreting is currently in great demand due to the global migration processes. The number of skilled interpreters trained in this specialized type of interpreting is insufficient. Our article focuses on studying the main translation competencies necessary for working as a community interpreter. The paper examines linguistic, domain-specific, intercultural, and interpersonal competencies, as well as the interpreter's further professional development.

© Лук'янова Т. Г., Ольховська А. С., 2025
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

The research investigates the issues of consecutive dialogue interpreting and potential problems arising from it; skills necessary for consecutive interpreting, note-taking, sight translation, and chuchotage. The article dwells upon memory and concentration exercises.

The article outlines the main domains, the terminology of which needs special attention due to their specific terminology, which can pose problems for volunteer interpreters in the absence of professional interpreters.

The article emphasizes the need to study the traditions and customs of the soutce and target language countries, understand the mindset of people and moral values of the country whose language is being studied, which will further facilitate the work of the interpreter.

«Soft» skills are receiving increasing attention, as they make it possible to establish effective communication with all participants, help to establish trusting relationships, understand basic emotions, and to be able to actively listen, as well as to adhere to the code of ethics, etc.

The article examines the possibilities of further development of professional skills, and it pays attention to the need to take care of the physical and psychological state of the interpreter to avoid burnout.

The paper analyzes the results of a survey of people who are forced to move abroad: women with children of different ages, women with elderly parents, people of various genders who have been abroad for more than four years, and people with sick relatives in their care.

Key words: chuchotage, community interpreting, consecutive (liaison) interpreting, interpersonal skills, interpreter's ethics, sight translation.

Постановка проблеми. Сучасний світ продовжує генерувати кризи, які пов'язані з війнами, порушенням прав людей, переслідуванням та економічними проблемами. Все це викликає безпрецедентну міграцію населення, яке представлене різноманітними лінгвокультурами, релігіями та менталітетом. Надання належних послуг у сфері освіти, охорони здоров'я, юридичних та різноманітних соціальних послуг особам, які опинилися у складному становищі, є необхідним для дотримання їх прав та інтеграції у нове суспільство. Громадські служби потребують велику кількість кваліфікованих усних та письмових перекладачів, для вирішення цієї актуальної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. ISO 13611:2014 встановлює основні принципи та рекомендації, необхідні для забезпечення якісного усного перекладу всіх форм для потреб громад – як для замовників, так і для постачальників послуг. Такий переклад виконується в громадських місцях: державні установи (школи, університети, громадські центри тощо), гуманітарні та соціальні служби (ради у справах біженців, центри самодопомоги), заклади охорони здоров'я, правоохоронні органи, суди, бізнес та промисловість, страхові компанії, релігійні організації, тощо. В деяких країнах юридичний переклад не вважається частиною усного перекладу для громад. Стандарт ISO 13611:2014 не замінює національні стандарти чи законодавство, що стосуються будь-якого сектору усного перекладу, включаючи судовий або юридичний переклад [1].

Переклад для потреб громад є в першу чергу перекладом усного діалогічного мовлення. В своїй роботі *Studying dialogue interpreting* Еугенія Дал Фово та Наташа Німантс наголошують на тому, що при перекладі діалогічного мовлення учасники не лише обмінюються змістами та значеннями, але встановлюють між собою певні ролі та узгоджують ідентичності [2]. Рафаелла Мерліні вважає, що окрім вербального компоненту важливим стає невербальний компонент – міміка, жести, зоровий контакт, інші аспекти поведінки, які також можуть допомогти у сенсотворенні. Всі учасники процесу знаходяться в одному ситуативному контексті, і роллю перекладача є не лише ретрансляція того, що було сказано для досягнення комунікативної мети, але й взаємодія, пов'язана з виразом обличчя, жестами. Учасники процесу можуть належати до різних культурних, соціальних, культурних груп, бути в різних життєвих ситуаціях та в певному психологічному стані. Міжособистісна динаміка та соціально-інституційні аспекти, незалежно від рівня розуміння, схожості культур, вимагають від співрозмовників ввічливої поведінки, вміння працювати з обличчям, емоціями. В першу чергу це стосується перекладачів або осіб, що виступають в ролі перекладача на добровільній основі [3].

Переклад для потреб громади вимагає знань та вмінь в усному послідовному перекладі, скорописі, перекладі з аркушу, шушотажі та віддаленому перекладі.

Перекладацький скоропис необхідний у якості опорної інформації для перекладача, якщо об'єм усного тексту перевищує декілька речень. Для запису скорописом потрібно зробити смисловий аналіз тексту та виділити основну думку, за необхідності, провести лексико-граматичні трансформації, записати вертикально текст, використовуючи скорочений літерний запис та систему символів. В роботі О.В. Ребрія запропонована система символів та описані правила вертикального запису для усного послідовного перекладу [4].

Для перекладу з аркушу необхідно вміти аналізувати текст та розуміти значення вихідного тексту, володіти навичками когнітивної обробки та побудови повідомлення, здатність працювати в обмежених часових рамках, викладати інформації мовою перекладу, мати здатність підтримувати зворотній зв'язок, просити додаткового роз'яснення [5, с. 219].

Синхронний переклад-нашіптування, який виконується для потреб громад, є складною формою перекладу, оскільки вимагає перекладу без підготовки, без можливості заздалегідь ознайомитися з матеріалом. Однією з умов є вміння перекладати неголосно в просторі, де навколо може бути шумно, а замовники перекладу можуть не розуміти своєї ролі, можуть походити з різних мовних, культурних, релігійних спільнот, можуть мати різну освіту, менталітет та темперамент [6, с. 14]. Міранда Лай та Еріка Гонзалєз зазначають, що клієнт може не розуміти, що ви (перекладач) робите, оскільки вперше зустрічається з перекладом або з такою його формою, клієнт може вважати, що забагато людей говорять одночасно, або переклад заважає основним мовцям сконцентруватися на розмові, або вважають, що кілька джерел звуку призводять до плутанини, або, що переклад не є повним [7, с. 10].

Лонг Янг та Ю Ян говорять про нові галузі в перекладі для потреб громад – окрім медичної та юридичної галузей, додають такі – освіта, соціальна допомога, права біженців, процедури надання притулку тощо [8].

Етичний кодекс перекладача базується на неупередженості, конфеденційності, компетентності та розумінні ролей. Практики перекладу для потреб громад не повинні вступати в дискусії, давати поради, або висловлювати думки чи реакції будь-якій зі сторін, що виходять за межі обов'язків, можуть надавати чи уточнювати інформацію за згодою сторін, якщо це не суперечить принципам та правилам [9, с. 31].

Мета дослідження. В роботі розглядається питання перекладу для потреб громад, необхідні навички для здійснення послідовного (супровідного) перекладу, перекладу з аркушу та перекладу нашіптуванням; вивчаються етичні стандарти та культурна компетентність перекладача; висвітлюються питання здоров'я та емоційного вигорання.

Виклад основного матеріалу дослідження. За даними The National Child Traumatic Stress Network [10] багато біженців, особливо дітей, зазнають травми, пов'язані з війною чи переслідуванням, які можуть вплинути на їх фізичний та психологічний стан. Названі проблеми можуть відбуватися як в своїй країні, під час переміщення/переселення в іншу країну, так і в новій країні. Серед названих проблем: війна, насилля, в яких люди можуть бути жертвами, свідками або злочинцями, катування, хвороби, сексуальне насильство, примусова праця, відсутність медичної допомоги, втрата близьких, нестача їжі, води, житла, переривання чи відсутність навчання, проживання в таборах для біженців, розлучення з родиною, втрата спільноти, невизначеність щодо майбутнього, переслідування з боку місцевої влади, новий досвід в новій країні, булінг, неприйняття, ностальгія. Для подолання таких проблем необхідна допомога спеціалістів в юридичній сфері, сфері охорони здоров'я та соціальні служби, в освіті, служб у справах біженців, тощо. Оскільки кількість мігрантів у світі зростає, зростає й попит на перекладачів, які можуть перекладати для таких громад. На цей момент таким перекладом займаються переважно добровольці – перекладачі, знавці мови, носії мови, знайомі, родичі та інколи діти, які знають мову на рівні достатньому для комунікації. З огляду на теми зазначені

вище, переклад вимагає базових знань галузі та термінології, що є непростим завданням як для груп зазначених вище, так і для самих професійних перекладачів.

Для нашого дослідження ми опитали невелику групу людей (9 осіб), які опинилися за кордоном через складні обставини (війна). Це переважно жінки з дітьми різного віку, жінки з батьками похилого віку, особи, що перебувають за кордоном більше чотирьох років та особи, які мають хворих родичів на піклуванні. Всі з них зазначили такі труднощі через вказані вище події: погіршення здоров'я, загострення хронічних захворювань, невизначеність, погіршення психологічного стану, ностальгія, депресія. Всі з них зверталися у відповідні служби і отримували допомогу професійного перекладача чи, найчастіше, перекладача-волонтера, якістю послуг яких вони були в цілому задоволені. В надзвичайних випадках, вони зверталися до знайомих чи родичів, які знали мову на рівні, достатньому для комунікації. Особи, які здійснювали переклад зазначили, що мали труднощі з перекладом, хоча думали, що знають мову на прийнятному рівні. До проблем вони віднесли: нестандартна ситуація (ургентне звернення до лікаря), незнання складної термінології (медицина, освіта, страхування), забування слів, навіть елементарних, які вони без проблем використовують за інших обставин, погане знання граматики, говоріння окремими фразами чи телеграфне мовлення, паузи, метушня, невміння переключатися з мови на мову, нерозуміння того, що взагалі відбувається, і як робити переклад. В цілому комунікативну мету, зрештою, було досягнуто, однак перекладачі-добровольці зазначали, що отримали стрес.

Отже при підготовці професійних перекладачів необхідно враховувати потенційну необхідність перекладати для потреб громад в таких галузях, як медицина, юриспруденція та правоохоронна діяльність, освіта, соціальна допомога, справи біженців, бізнес та документація, оренда житла, страхування, працевлаштування, ветеринарні послуги, послуги ремонту, психологічна допомога тощо.

Майбутній перекладач має розуміти свою відповідальність перед замовником, розуміти значення перекладу для громад, дотримуватися конфіденційності, неупередженості та діяти у професійних рамках, знати етичні кодекси для перекладу в медичній чи юридичній галузях. В програму необхідно включати вивчення культурних та релігійних особливостей, відмінностей, традицій, цінностей, табу, інших культурних питань в різних ситуативних контекстах.

Розвиток мовних та перекладацьких навичок. Студенти мають постійно опановувати граматику та лексику, особливо галузеву термінологію обох мов, розуміти діалекти та акценти. Окрім навичок послідовного перекладу, шушотажу, перекладу з аркушу, варто звернути увагу на віддалений переклад. При підготовці текстів, окрім стандартних текстів для послідовного перекладу чи перекладу з аркушу, варто звернути увагу на використання реалістичних діалогів в різноманітних життєвих обставинах, ролеві ігри, в тому числі такі, що імітують складні, делікатні життєві обставини, культурно-специфічні сценарії. Тексти можуть бути як підготовленими заздалегідь, так і спонтанними. Для оцінки якості можна записувати переклади на аудіо / відео, давати відгук як від групи, викладача, так і самого студента.

Для розвитку пам'яті можна використовувати вправи на членування тексту на логічні відрізки, приділення уваги деталям, поступове збільшення відрізків тексту, мнемотехніки, запам'ятовування чисел, назв, слів, тощо, вправи «снігова куля» та «шедовінг», сторітелінг та використання скоропису для розвитку пам'яті.

Для активного слухання: увага на визначення/переклад смислу, а не слів, уміння працювати в умовах, коли щось відволікає увагу, уміння розуміти міміку та жести, мову тіла, уміння узагальнювати інформацію.

Перекладачі мають піклуватися про фізичне та психологічне здоров'я, робити перерву в роботі, по можливості, не доводячи до вигорання. До найкращих активностей можна віднести пілатес, (скандинавську) ходьбу, терапевтичне плавання, танці, масаж, дихальні практики, інші хобі, які приносять задоволення та дають відпочити від основного виду діяльності.

Висновки. У світлі постійних глобальних міграційних процесів з'явилася потреба в великій кількості професійних перекладачів для потреб громад. На допомогу приходять перекладачі-волонтери, які не мають спеціальної кваліфікації для здійснення перекладу, але мають досвід таких перекладів та бажання допомогти. Знайомі чи родичі, які володіють мовою на певному рівні, особливо діти, які опановують нову мову швидше, є не найкращими вибором на роль перекладача, оскільки 1) деякі теми (як-от медична, правоохоронна) можуть бути занадто чутливими для них через недостатній досвід та юний вік, що може призводити до психологічної травматизації; 2) вони не мають необхідних знань, вмінь та навичок перекладу; 3) не мають базових знань у конкретній сфері та не знають відповідну термінологію.

Перекладач має володіти «твердими» та «м'якими» навичками, що включають володіння обома мовами на високому рівні, знання термінології та протоколів певної сфери (домену), перекладацьких прийомів, вміння здійснити послідовний переклад, переклад з аркушу, віддалений переклад та шушотаж, переклад діалогічного мовлення, вміння записувати текст скорописом, тренувати пам'ять та концентрацію уваги, контролювати якість перекладу. Перекладач має постійно розвиватися, вивчати культуру, менталітет, соціальні норми, усвідомлювати табуйовані теми. До «м'яких» навичок віднесемо уміння будувати довірчі відносини, комунікативні навички та навички активного слухання. Особливо важливим для перекладача є регулярно піклуватися про своє фізичне та ментальне здоров'я, уміти справлятися з факторами, які впливають на емоційний стан і можуть викликати вигорання, стрес чи депресію.

Перспективою дослідження є вивчення «м'яких» навичок перекладача у сфері перекладу для потреб громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. ISO 13611:2024(en) Interpreting services – Community interpreting – Requirements and recommendations. URL: https://www.iso.org/obp/ui/en/#iso:std:iso:13611:ed-2:v1:en (accessed: 25.07.25).

2. Dal Fovo E., Niemants N. Studying dialogue interpreting. URL: https://www.researchgate.net/publication/309530136_Studying_dialogue_interpreting_An_introduction.

3. Merlini R. Dialogue interpreting. / F. Pöchhacker (ed.) *The Routledge Encyclopedia of Interpreting Studies*. London/New York: Routledge, 2015. pp. 102–103.

4. Ребрій О.В. Перекладацький скоропис: посібник для навчання усного послідовного перекладу з англійської мови / Під ред. д.п.н. Л.М. Черноватого та д.ф.н. В.І. Карабана. Вінниця: Поділля-2000, 2002. 112 с.

5. Mykhailenko V. V. Designing strategies of teaching sight translation. *Scientific journal of the Lviv State University of Life Safety "Philological Periodical of Lviv*". 2020. No 8. pp. 218–222.

6. Hale S. B. Community interpreting. London: Palgrave Macmillan, 2007. 301 p.

7. Gonzalez E., Lai M. Chuchotage in community settings. *The International Journal of Translation and Interpreting Research.* 2022. Vol. 14(1). Pp. 1–24. URL: https://www.researchgate.net/publication/367745673_Chuchotage_in_community_settings).

8. Long Y., Yu Y. Dialogue interpreting: A guide to interpreting in public services and the community. *The Language Scholar.* University of Leeds. URL: https://languagescholar.leeds.ac.uk/dialogue-interpreting-a-guide-to-interpreting-in-public-services-and-the-community/.

9. Ozolins U. Descriptions of interpreting and their ethical consequences. *FITISPos-International Journal*. April, 2014. pp. 2–41. DOI: 10.37536/FITISPos-IJ.2014.1.0.9.

10. The National Child Traumatic Stress Network. URL: https://www.nctsn.org/what-is-child-trauma/trauma-types/refugee-trauma/about-refugees.

Дата надходження статті: 31.07.2025
Дата прийняття статті: 04.09.2025
Опубліковано: 16.10.2025